

MARK VAN BOGAERT

HEER SEELE

VOOR MEER
AANDACHT,
MEER RESPONS
ÉN MEER
SPEELTIJD

101 SCHRIJFTIPS

DIE JE MOEST MISSEN
OP SCHOOL

Lannoo
Campus

Welgeteld 101

Alleen maar genummerd om te laten zien dat ze met 101 zijn. In de leestekst staan ze niet genummerd. Altijd zuinig zijn met cijfers.

Vijftig tips in de u-vorm	19
Lees	20
Tip 1. Lees véél meer boeken dan moest op school	22
Tip 2. Lees liever over gedragspsychologie en nudging dan over copywriting	23
Focus	26
Tip 3. Focus op uw lezer	28
Tip 4. Focus op uw doel	29
Tip 5. Kies het meest geschikte medium	30
Tip 6. Maak van uw tekst een dialoog met uw lezer	31
Laat beelden werken voor uw tekst	32
Tip 7. Gebruik beelden om uw lezer in uw tekst te trekken	34
Tip 8. Zet bij uw tekst beelden waar mensen op staan ...	35
Tip 9. Vermijd beelden die uw lezer afleiden	36
Tip 10. Combineer beeld slim met tekst	37
Tip 11. Vervang uw pictogrammen door echte foto's	38
Tip 12. Laat u inspireren door de beeldbrieven van steden als Eindhoven en Rotterdam	38
Tip 13. Zorg online voor duidelijke visuele hints	39

Schrijf scanbaar	42
Tip 14. Hou rekening met hoe uw lezer kijkt	44
Tip 15. Laat uw tekst ademen	46
Tip 16. Maak een goede eerste indruk	48
Tip 17. Vertel het belangrijkste eerst	49
Tip 18. Noem eerst wat eerst komt	50
Tip 19. Bouw uw tekst op van kort naar lang	51
Tip 20. Schrap uw eerste alinea en val met de deur in huis	51
Tip 21. Serveer uw verhaal in zapklare brokjes	52
Tip 22. Maak krachtige koppen	53
Tip 23. Hou er rekening mee dat lezers koppen scannen, niet lezen	54
Tip 24. Stop inhoud in alle geïsoleerde stukjes tekst	56
Tip 25. Maak rijke tussenkoppen	58
Tip 26. Maak tussenkopzinnen	59
Tip 27. Gebruik visuele accenten slim en met mate	61
Tip 28. Gebruik de kracht van wit	63
Tip 29. Gebruik de kracht van post-its	65
Tip 30. Zet in een tabel wat in een tabel kan	65
Tip 31. Laat uw tabellen ademen	66
Tip 32. Zet in een grafiek wat in een grafiek kan	68
Tip 33. Combineer uw tabellen en grafieken slim met tekst	70
Tip 34. Zet in een opsomming wat in een opsomming kan	71
Tip 35. Gebruik slimme opsommingstekens	72
Tip 36. Formuleer opsommingen parallel	74
Tip 37. Zet bij elkaar wat bij elkaar hoort	76
Laat alle beetjes helpen	78
Tip 38. Laat altijd uw spellingchecker aanstaan	80
Tip 39. Vervang lelijke clichés door iets mooiers	82
Tip 40. Kies voor leesbare letters	84

Tip 41. Kies ook een schreefletter voor lezers met dyslexie	85
Tip 42. Kies gerust voor regelafstand 1	88
Tip 43. Laat cijfers slim voor u werken	89
Tip 44. Schrap overbodige en ambtenarese paragraafnummers	90
Tip 45. Lijn uw tekst alleen links uit	91
Tip 46. Schrap alle asterisken (*)	91
Tip 47. Breek woorden aan het eind van een regel liever niet af	92
Tip 48. Schrijf overheidsteksten op taalniveau A2	93
Tip 49. Trek u niets aan van de NBN- en de NEN-normen	94
Tip 50. Volg alleen mijn tips waar u het mee eens bent ...	95

Eén tip met u en je door elkaar .....

Tip 51. Spreek uw lezer aan zoals je aan de telefoon zou doen	98

Vijftig tips in de je-vorm .....

Schrijf zoals je praat .....

Tip 52. Gebruik spreektaalwoorden	104
Tip 53. Gebruik bij u en je een werkwoord in de tweede persoon	107
Tip 54. Let ook op ditjes en datjes	109
Tip 55. Schrijf <i>hou</i> , <i>rij</i> en <i>nee</i> in plaats van <i>houd</i> , <i>rijd</i> en <i>neen</i>	111
Tip 56. Schrap het overbodige deel van onnozele samenstellingen	111
Tip 57. Denk in keywords	112
Tip 58. Schrijf persoonlijk	114

Tip 59. Vermijd passief, vermennen en betuttel-wij	116
Tip 60. Schrijf inclusief en genderneutraal	119
Tip 61. Formuleer positief	121
Tip 62. Formuleer negatief	123
Tip 63. Probeer eens deze schema's voor slecht nieuws of excuus	124
Tip 64. Laat je lezer reageren in de ik-vorm	126
Tip 65. Zet eens wat vaker een punt	126
Tip 66. Haal de mixer door je woordvolgorde	127
Tip 67. Zet bij elkaar wat bij elkaar hoort (bis)	128
Tip 68. Stel je lezer gerust eens een vraag	132
Tip 69. Schrijf tussendoor eens een onvolledige zin	133
Tip 70. Gebruik de kracht van citaten	134
Tip 71. Zet je lezer direct aan tot actie en geef dan een motief	135
Tip 72. Reserveer vakjargon voor vakgenoten (en dan nog)	136
Tip 73. Help de wetenschap vooruit door niet 'academisch' te schrijven	137
Laat het wat vooruitgaan	138
Tip 74. Doe de Elsschotproef	140
Tip 75. Laat je werkwoorden werken	142
Tip 76. Schrap <i>worden, kunnen, zullen, hebben</i> en <i>willen</i>	143
Tip 77. Schrap overbodige bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden	144
Tip 78. Vertel je verhaal in 1-2-3'tjes	145
Tip 79. Herschrijf eens alles in de tegenwoordige tijd	146
Gebruik de kracht van leestekens	148
Tip 80. Vervang drie puntjes en uitroepetekens door een punt	150
Tip 81. Zet aanhalingstekens en haakjes mee cursief als de tekst ertussen cursief staat	152

Tip 82. Zet gerust een komma vóór <i>en of of</i>	153
Tip 83. Zet soms een hoofdletter achter een dubbele punt	155
Tip 84. Gebruik puntkomma's alleen in smileys	156
Tip 85. Gebruik de kracht van signaalwoorden	157
Tip 86. Speel met de charme van de dubbele punt	158
Tip 87. Kies in een leestekst liever voor enkele ('...') dan voor dubbele ("...") aanhalingstekens	158
Kieper de AIDA-formule overboord	160
Tip 88. Check je motieven met de HADES-formule	162
Tip 89. Vervang de HADES- door de MARK-formule	164
Tip 90. Hou rekening met de zes 'geheimen' van Robert Cialdini om mensen te overtuigen	166
Tip 91. Check je verhaal met de SUCCES-formule	167
Slijp je tekst fijn	168
Tip 92. Laat je tekst een nachtje sudderen (als het kan)	170
Tip 93. Haal je tekst eens door de Schrijfassistent	171
Tip 94. Check je tekst op overbodige spaties	172
Tip 95. Check streepjes, aanhalingstekens en × of x	173
Tip 96. Schrap onnodige visuele accenten	175
Tip 97. Check je tekst op stopwoorden	176
Tip 98. Stel je kritische proeflezer de juiste vraag	177
Tip 99. Lees je tekst hardop	179
Tip 100. Ga nog wat lezen en val met een glimlach in slaap	179
Tip 101. Volg alleen de schrijftips waar je gelukkiger van wordt	180

U

Lieve lezer,

Eigenlijk weet ik te weinig over u. Dat is niet zo'n goed uitgangspunt als je u-gericht wilt schrijven. Door in dit boek te zitten – of te liggen? – lezen, toont u wel uw interesse. Dank u wel daarvoor.

Om zo lezersgericht mogelijk te schrijven, schetste ik voor mezelf een profiel van mijn meest waarschijnlijke lezer, een *persona*. Dat is een karikatuur, ik weet het. Ik vind het oké als u x, v of m bent, maar mijn *persona* is vrouwelijk. De laatste dertig jaar volgden duizenden cursisten mijn schrijftrainingen: gaandeweg zag ik het communicatievak fel vervrouwelijken.

Ik ga ervan uit dat u weleens wat schrijft. Allicht ging u ooit naar school. Misschien kreeg u daar jeuk of zelfs schrijfkramp van de starre schrijfregels in de les Nederlands? Maar zeker weet ik dat dus niet.

Als u ooit last hebt van writer's block, hoop ik u daar met mijn tips – geen regels – een beetje van af te helpen. Eigenlijk wil ik vooral dat u blijer wordt van schrijven. En van dit boek. Van mijn tips worden in elk geval uw lezers gelukkiger.

En o ja, ik zie u graag. Misschien vindt u het wat grensoverschrijdend dat ik daar zomaar meteen mee uitpak, maar toch is het zo. Niet alleen omdat u mijn boek zit – of ligt? – te lezen. Vooral omdat mijn schrijftips gegroeid zijn uit liefde voor de lezer.

Dus ook voor ú, voilà ♥

Veel lees- en schrijfplezier,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Wahl', with a large, sweeping flourish underneath.

PS Meteen zit hier al een eerste tip verstoppt: Noem uw voorwoord liever niet *Voorwoord*. Ofwel staat er voor uw lezer iets interessants in: zeg dat dan al in de titel op die pagina. Ofwel staat er voor uw lezer niets interessants in: schrap uw hele voorwoord dan. In plaats van *Inleiding* of *Woord vooraf* kan er voor uw lezer net zo goed *Skip intro* staan.

Ik

Ik beken: ik deed er vrolijk aan mee. In de jaren 80 schreef ik mee aan de schoolboeken *Gedifferentieerd Nederlands*. En tien jaar geleden was ik nog coauteur van *Horen, zien en schrijven*, een schrijfboek voor welzijnswerkers en vooral voor studenten Sociaal Werk. Met die handboeken heb ik ook zelf voor de klas gestaan. Voor lessen Nederlands in een Antwerpse kunstschool en voor het vak Schriftelijke Communicatie in een West-Vlaamse hogeschool. Ik vond dat nog leuk ook.

Als scholier ging ik niet graag naar school. Terwijl ik toch in hetzelfde jongenscollege zat als Tom Lanoye, die nog altijd lyrisch doet over onze lessen Nederlands van priester-dichter Anton van Wilderode. Dat was inderdaad een monument. We waren jongens van 16 – geen meisjes, nee – en in de ‘speeltijd’ wisselden we met elkaar enthousiast poëziebundels uit: zijn verdienste.

Maar wat ze daar op school ‘afspraken’ noemden, waren van bovenaf opgelegde regels. Van veel schrijf- en spellingregels kregen we vooral schrik om iets verkeerd te doen. Behalve bij Van Wilderode. Ik denk dat we toen allemaal poëzie schreven, vaak over wat we op school misten: speeltijd. ;-)

De laatste vijftien jaar was ik voorzitter van een LOP, een lokaal overlegplatform voor gelijke onderwijskansen. Dat u niet gaat denken dat ik het onderwijs niet serieus neem.

Meestal komen schrijftips van taalkundigen, maar voor alle duidelijkheid: dat ben ik niet. Die schoolboeken, ik ben daarin gerold. Van opleiding ben ik moraalfilosoof en communicatiewetenschapper. Maar beroepshalve is schrijven al 35 jaar mijn hoofdactiviteit. Wat journalistiek werk (van boekrecensies tot satire), commerciële teksten en de laatste 20 jaar veel fondsenwerving (voor organisaties zoals 11.11.11, Kom op tegen Kanker en Amnesty International). Ik verzorg de eindredactie van een vijftal boeken per jaar. En verder schrijf en herschrijf ik nogal wat webteksten, vooral voor organisaties die opkomen voor mensenrechten, kinderrechten en inclusie.

Over wervend schrijven schreef ik *Met woorden verleiden*, en over tekst en vormgeving *Scanbaar schrijven*. In dit boek staan mijn belangrijkste schrijftips kort en bondig bij elkaar. Ik vertrek niet van schoolse taal- en spellingregels, maar van hoe lezers lezen. Daar weet ik iets over doordat ik al meer dan dertig jaar werk voor klanten die oogbewegingen van lezers registreren en A/B-tests doen met verschillende tekstversies om te zien welke versie de meeste reacties oplevert: A of B. Daardoor leerde ik hoe je voor meer respons zorgt en hoe mensen naar teksten kijken. Schrijftips die dáárop gebaseerd zijn, vinden nog te weinig hun weg naar het onderwijs. Denk ik.

Die leemte vul ik met dit boek.

School

Even checken. Vinkt u even aan wat u op school **ooit leerde?**

- Begin een zin nooit met *En!*
- Schrijf geen onvolledige zinnen!
- Schrijf niet *in bijlage* maar *als bijlage!*
- Schrijf in een positieve zin niet *doorgaan*, maar *plaatsvinden, plaatshebben of plaatsgrijpen!*
- Schrijf niet dat er een *bom ontploft is* maar dat er een *bom is ontploft!*
- Citeer auteurs niet met hun voornaam, maar met eerst hun familienaam, dan de eerste letter van hun voornaam en dan tussen haakjes het jaar van publicatie!
- Vergeet in een opsomming de puntkomma's niet!

En vinkt u ook even aan wat u op school **nooit leerde**?

- Denk in keywords.
- Gebruik een lettertype dat geschikt is voor je medium.
- Gebruik een lettertype dat geschikt is voor je lezer.
- Combineer je tekst slim met beeld.
- Hou rekening met hoe je lezer kijkt.
- Gebruik de kracht van wit.
- Volg alleen de schrijftips waar je zelf gelukkiger van wordt.

Komt u aan tien vinkjes of meer? Dan bent u toe aan een kleine ontwenningsskuur. Die start hier en nu.

Eindtermen? Echt?

Het begint al aan de bron. Van de Vlaamse overheid moeten scholen zorgen dat hun leerlingen 'eindtermen' halen. Vreselijk woord. En vooral: vreselijke inhoud. Na de eerste jaren van het secundair onderwijs moeten leerlingen voor Nederlands officieel bijvoorbeeld dit kunnen:

Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties.

Ik verzin het niet. Het staat er echt.

Ik hoorde komiek en lettervreter Wouter Deprez dit taaltje ooit uitkleden:

- Die relevante situaties zijn overbodig, want evident.
- Als communicatiemiddel? Dat is de enig mogelijke toepassing van taal. Kan weg.
- Mondeling gebruiken = spreken. Schriftelijk gebruiken = schrijven. Kan korter.
- Receptief en productief? Schrappen, want lezen en luisteren is altijd receptief, spreken en schrijven altijd productief.
- Interactief? Logisch. *Het Nederlands?*
Wat staat dat lidwoord daar te doen?

En dan kom je uit bij *Nederlands spreken en schrijven*.

**Vijftig tips
in de u-vorm**

Lees

HERR SEELE

Lees véél meer boeken dan moest op school

Voor mezelf leg ik de lat op minstens één boek per week. Misschien vindt u dat wat ambitieus, ik weet het. En allicht hebt u een geldig excuus: jonge kinderen, hoofdpijn, andere prioriteiten.

In zijn boek *On Writing* zegt Stephen King: 'Read a lot and write a lot.' En natuurlijk leer je vooral vlot schrijven door het veel te doen. Maar toch. Beter schrijven start met véél meer lezen dan de lectuur die verplicht was op school. Beschouw het als een cruciale conditietraining voor uw schrijfvaardigheid. Doe het ook voor uw hersenen, uw woordenschat, uw mensenkennis.

En lees met een schrijversblik: Wat maakt de tekst die u leest interessant? Hoe zorgt de schrijver dat u blijft doorlezen? Wat maakt lezen leuk? Leer van andere schrijvers. Steel.

Zeg niet: ik zit al hele dagen kranten en tijdschriften en nieuws te lezen op sociale media. Dat telt niet. Dat is te snel en te slordig werk. Lees teksten waarover wat langer nagedacht is. Lees kwaliteit. Boeken dus. De Zwitserse denker-schrijver-ondernemer Rolf Dobelli pleit er zelfs voor om helemaal geen snel nieuws meer te consumeren: 'Één goed boek is voor je leven en welzijn duizend keer waardevoller dan talloze nieuwsberichten', zegt hij in *Het nieuwsdieet*.

Lees liever over gedragspsychologie en nudging dan over copywriting

Om lezersgericht en overtuigend te schrijven, hebt u meer aan de boeken van gedragswetenschappers zoals Daniel Kahneman, Cass Sunstein en Robert Cialdini dan aan boeken van copywriters. Die citeren meestal te graag en te veel uit eigen 'creatief werk'.

Een voorbeeld? De Amerikaanse gedragswetenschappers Hengchen Dai, Katherine Milkman en Jason Riis nodigden 165 studenten uit om te gaan sporten. (En nee, 165 is geen representatieve steekproef.) De helft van de uitnodigingen dateerden ze op *20 maart*, de andere helft op *de eerste dag van de lente*. Door de frisse start te koppelen aan het nieuwe geluid van de nieuwe lente, steeg het aantal inschrijvingen van 7,32 naar 25,61 procent. Een copywriter had dat bij een veel grotere steekproef kunnen testen, maar die gedragswetenschappers kwamen eerder op het idee. Boeken over sociale psychologie zijn ook veel leuker dan de meeste boeken over schrijven of over copywriting.

Lees ook romans. Voor het vak psychotherapie moeten de studenten van Dirk De Wachter (KU Leuven) een roman lezen omdat hij gelooft dat een roman dichterbij de authenticiteit van de mens komt dan een wetenschappelijk traktaat over psychologie, psychiatrie of zelfs filosofie. 'Omdat een schrijver vanuit de subjectiviteit, vanuit zijn empathisch vermogen in het hoofd van een mens kruipt.'

(Wat mij ook helpt: elke schrijfdag onderbreken voor een loopje, wat zitten klooiën op de piano of toeteren op mijn altsax – ook in teksten mag wat muziek zitten of ze mogen zingbaar zijn. Maar voor u werkt kleien, legoën of tuinieren misschien beter? Hier hou ik het even bij: lees véél meer boeken dan moest op school.)